

скасовано. Управління всією поліцією перейшло в МВС, у складі якого був створений Департамент поліції, покликаний спрямовувати та координувати роботу всієї поліції Росії.

Висновки. В уроках реформування поліції Російської імперії відображено весь історичний досвід, показані його конкретні форми і напрямки взаємодії правоохоронних органів з іншими державними органами та громадськістю. Знання цього досвіду має бути враховане в сучасній практиці органів внутрішніх справ України.

Бібліографічні посилання

1. Семьоркіна О.М. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства [Електронний ресурс]: Роз'яснення від 02 березня 2011 р. – Режим доступу: <http://document.ua/vzaemodija-derzhavi-ta-institutiv-gromadjanskogo-suspilstva-doc44963.html>.
2. Тарасов И. Реформа русской полиции // Юридический вестник. – 1885. – Т. 9 (Кн. 5-8). – С. 231-232.
3. Закон 10305 // Повне зібрання законів Російської імперії. – Т. 12: 1837. – Ч. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nlr.ru/e-res/law_r/search.php.
4. Круглий В.М., Сервецький І.В., Хотінь І.В. З історичного досвіду взаємодії поліції з громадянами // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/nomer10/all_krug.html
5. Российское законодательство X-XX веков / Под общ. ред. О.И. Чистова. – М., 1988.

Надійшла до редакції 01.04.2012

А.М. Кучук

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.12

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Три стадії пізнання наукової істини: перша – «це абсурд», друга – «в цьому щось є», третя – «це загальновідомо»

Е. Резерфорд

Розглянуто три моделі розвитку науки: лінійна, спіралеподібна і циклічна. Акцентовано увагу на моделі циклічного розвитку науки.

Ключові слова: модель розвитку науки, наукова революція, науково-дослідна програма, парадигма, циклічна модель.

Рассматриваются три модели развития науки: линейная, спиралеподобная и циклическая. Акцентируется внимание на модели циклического развития науки.

Ключевые слова: модель развития науки, научная революция, научно-исследовательская программа, парадигма, циклическая модель.

The article deals with three models of science development: linear, spiral, and cyclic. Attention is compelled to the cyclic development of science.

Keywords: model of science development, scientific revolution, scientific and research programme, paradigm, cyclic model.

Постановка проблеми. Епоха постмодерну накладає свій відбиток на усі сфери діяльності людини, як і на саму людину. Осмисливши своє становище у світі та усвідомивши, що є «піщинкою у величезній пустелі Всесвіту», людина починає все активніше шукати засоби возвеличення над природою і черговий раз звертається до науки. Спостерігається тенденція збільшення наукових знань, до того значно швидше, ніж у геометричній прогресії. Однак це, у свою чергу, спричиняє появу десятка нових питань на зразок: «А що далі?», «А чи дійсно наука веде до прогресу?» і т.д., і т.п. Тому за таких умов особливої актуальності набуває питання розвитку науки. А оскільки однією із важливих цінностей суспільства є право, то закономірно, що проблематика моделей розвитку юридичної науки є однією з ключових для соціуму. Для української юриспруденції актуальність посилюється ще й тим, що до недавнього часу вона, як правило, ґрунтувалася на юридичному позитивізмі й тому дослідження зводились до формально-логічних операцій щодо аналізу юридичного матеріалу для його практичного використання в процесі реалізації того або іншого закону. Проте питання встановлення глибинних зв'язків і взаємодій елементів соціально-правової системи не ставилося і не могло бути поставлене в межах цієї парадигми.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Незважаючи на важливість тематики, винесеної у назву цієї роботи, вона не стала предметом дослідження вітчизняної науки. Були лише праці таких правників, як М. Кельман (розвиток теорії держави і права), Ю. Оборотов (традиції та новації в правовому розвитку). Хоча світова наукова думка приділяє питанню розвитку науки значну увагу. Серед його розробників слід назвати Томаса Куна та Імре Лакатоса, чії моделі циклічного розвитку науки розглядатимуться нижче. Однак питання моделей розвитку юридичної науки залишаються недослідженими.

Метою цієї роботи є висвітлення моделей розвитку юридичної науки.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні чисельними є моделі

розвитку науки загалом і юридичних наук зокрема. При цьому всі їх умовно можна об'єднати в три моделі.

1. Модель лінійного розвитку науки. Просвітницький погляд на науку, який домінував до останніх часів, надавав їй футуристичного характеру, пов'язував з наступністю, «спадковістю», кумулятивністю, прогресом: з початку появи науки суспільство постійно примножує свої знання про навколишній світ, про людину, перманентно відбуваються відкриття, нагромаджуються нові факти, люди дізнаються про дійсність все більше і більше. Такий лінійний поступальний розвиток науки приведе в майбутньому до створення ідеального суспільства, заснованого на рівності, справедливості, забезпеченості кожного індивіда всім необхідним.

Гіпотетично це можна уявити як наповнюваність посудини водою: з кожною хвилиною рівень води стає все вищим, і коли він досягне вершини, людство буде знати все необхідне про навколишнє середовище, утопія стане реальністю.

2. Модель спіралеподібного розвитку науки. З середини ХХ ст. погляди на розвиток науки радикально змінюються. Популяризуються ідеї, концепції, які вказують на те, що в розвитку науки є не тільки прогрес, еволюція (наступність, кумулятивність, послідовність), але й революції, регрес, кризи тощо. Однак незважаючи на певні труднощі, наука їх успішно долає, здобуваючи нові, глибші, «якісніші» знання: «тезис – антитезис – синтез», відбувається поступовий перехід від «кількості» знання до «якості» знання. Даючи відповіді на все нові й нові питання, наука виступає рушійною силою прогресу, засобом осягнення навколишнього світу, поступом в «щасливе майбутнє».

3. Модель циклічного розвитку науки. Досить детально цю модель розвитку науки описали Т. Кун та І. Лакатос.

На самому початку становлення науки, як описують підручники, учені прагнуть до тих цілей, які втілені в нинішніх парадигмах. Один за іншим у процесі, що часто порівнюється зі зведенням будівлі з цеглин, учені приєднують нові факти, поняття, закони або теорії до інформації, що міститься в сучасних підручниках. Проте наукове знання розвивається не так. Багато головоломок сучасної нормальної науки не існували доти, поки не відбулася остання наукова революція (наукові революції розглядаються тут як такі некумулятивні епізоди розвитку науки, під час яких стара парадигма заміщається цілком або частково новою парадигмою, несумісною зі старою). Дуже небагато з них можна прослідкувати до історичних витоків науки, усередині якої вони існують на даний час. Колишні науковці досліджували свої власні проблеми своїми власними засобами і відповідно до своїх канонів вирішення. Але змінилися не просто проблеми. Навіть можна сказати, що вся система фактів і теорій, які парадигма підручника приводить у

відповідність до природи, зазнає замін [1].

Будь-яка криза починається із сумніву в парадигмі і подальшого розхитування правил нормального дослідження. У цьому аспекті дослідження під час кризи має дуже багато схожого із дослідженням в допарадигмальний період, за винятком того, що в першому випадку проблем дещо менше і вони точніше визначені. Усі кризи закінчуються одним з трьох можливих результатів. Іноді нормальна наука врешті-решт доводить свою здатність вирішити проблему, що спричинила кризу, незважаючи на відчай тих, хто розглядав її як кінець існуючої парадигми. У інших випадках не змінюють становища навіть явно радикально підходи. Тоді учені можуть дійти висновку, що при стані речей, що склався в їх сфері дослідження, вирішення проблеми не передбачається. Проблемі присвоюється відповідний ярлик і вона залишається в спадок майбутньому поколінню, яке, можливо, її вирішить за допомогою досконаліших методів. Нарешті, можливий випадок, коли криза завершується появою нового претендента на місце парадигми і подальшою боротьбою за його сприйняття.

Перехід від парадигми в кризовий період до нової парадигми, від якої може започаткуватися нова традиція нормальної науки, – *процес не кумулятивний і не такий, який міг би бути здійснений за допомогою чіткішої розробки або розширення старої парадигми*. Парадигми взагалі не можуть бути виправлені в межах нормальної науки.

Після наукової революції безліч старих вимірювань і операцій стають недоцільними і, відповідно, замінюються іншими. Але зміни подібного виду ніколи не бувають загальними. Що б учений не побачив після революції, він все ще дивиться на той же самий світ. Більш того, значна частина мовного апарату, як і значна частина лабораторних інструментів, все ще залишаються такими ж, якими вони були до наукової революції, хоча учений може почати використовувати їх по-новому. В результаті наука після періоду революції завжди включає безліч тих же самих операцій, здійснюваних тими ж самими інструментами, і описує об'єкти в тих же самих термінах, як і в дореволюційний період. Якщо всі ці стійкі маніпуляції взагалі піддаються змінам, то вони повинні стосуватися або їх відношення до парадигми, або конкретних результатів.

Т. Кун стверджував: «Майже завжди люди, які успішно здійснюють фундаментальну розробку нової парадигми, були або дуже молодими, або новачками в тій сфері, парадигму якої вони змінили», „Уайтхед добре уловив неісторичний дух наукового співтовариства, коли писав: «Наука, яка не наважується забути своїх засновників, загинула» [1].

Британський учений І. Лакатос вказував, на відміну від Т. Куна, що зміна парадигм (за його словами, науково-дослідних програм) відбувається не стихійно, а раціонально, тобто на основі жорстких логіч-

них критеріїв. При цьому учений визначив таку структуру науково-дослідної програми:

1. «Жорстке ядро» — це основні, базисні положення (ідеї) науково-дослідної програми, які ставляться під сумнів в останню чергу [2, с. 377]. Наприклад, ще в 30-ті рр. ХХ ст. радянські юристи визначили право як сукупність правил поведінки людини, встановлених державною владою як владою панівного класу, виконання яких здійснюється в примусовому порядку за допомогою державного апарату.

Право не існує без держави, все, що видає держава у формі нормативно-правових актів, є правом. Зрозуміло, що це не відповідає дійсності. Так, наприклад, раби, порушуючи закони рабовласницької держави (так зване рабовласницьке право), боролися за свободу, право. Афроамериканці також порушували закон, відстоюючи своє право на честь і гідність, на повагу, на рівноправ'я, Працівники страйкували, «бунтували», виборюючи комплекс соціально-економічних прав. Вчинюючи злочин (відповідно до юридичних норм) проти держави, вони відстоювали право, чинили правомірно.

Незважаючи на наявність таких конституційних положень, як «в Україні визнається і діє принцип верховенства права», «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», і сьогодні в підручниках, навчальних посібниках з теорії держави і права майже класичним можна вважати таке визначення права: «право – це система норм (правил поведінки) і принципів, встановлених або визнаних державою як регулятори суспільних відносин, які формально закріплюють міру свободи, рівності та справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечуються всіма заходами легального державного впливу аж до примусу» [3, с. 216].

2. «Негативна евристика» – це своєрідний «захисний пояс» для «жорсткого ядра», припущення, які покликані подолати суперечності, що виникають між ним і якими-небудь знайденими фактами. Наприклад, з погляду верховенства права і визнання людини вищою цінністю права людини, її законні інтереси повинні бути підґрунтям діяльності державних органів. Проте аналіз стану дотримання прав людини в Україні дозволяє зробити протилежний висновок. Зрозуміло, що при цьому ніхто не ставить під сумнів положення: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Натомість можна припустити, що неякісно проведене спостереження, присутні якісь чинники, які спотворюють ту картину речей, яку ми повинні бачити, а також, в інших випадках, помилкові розрахунки тощо.

3. «Позитивна евристика» – це система таких положень і ідей, які спрямовані на зміну та розвиток «спростовних варіантів» науково-

дослідної програми, або, інакше кажучи, на вдосконалення, модернізацію її «жорсткого ядра». Так, можна ототожнювати верховенство закону і верховенство права, стверджуючи при цьому, що правовій державі властиве верховенство закону, але закону правового; переконали у важливості дотримання законності, але правники знають, що право і закон – різні правові явища і в правовій державі їх чітко розмежовують, тобто у правовій державі панує ПРАВО, а не закон, навіть якщо він правовий.

Завдяки «позитивній евристиці» учені, що працюють усередині якої-небудь науково-дослідної програми, можуть довгий час ігнорувати критику й факти, що суперечать. Вони мають право чекати, що «позитивна евристика» приведе зрештою до пояснення незрозумілих фактів.

Проте рано чи пізно позитивна евристична сила тієї або іншої науково-дослідної програми вичерпує себе, оскільки «жорстке ядро» колись застаріває і не піддається більше поліпшенню і модернізації, подібно тому як реконструкція будівлі не може продовжуватися нескінченно: в якийсь момент її необхідно зламати і побудувати нову. Заміна «жорсткого ядра» означає зміну науково-дослідної програми. Витіснення однієї програми іншою є науковою революцією. Причому якість і ефективність конкуруючих програм оцінюється ученими цілком раціонально. «Програма вважається прогресуючою тоді, коли її теоретичне зростання передбачає її емпіричне зростання, тобто коли вона з деяким успіхом може передбачати нові факти ... програма регресує, якщо її теоретичне зростання відстає від її емпіричного зростання, тобто коли вона дає тільки запізнілі пояснення або випадкових відкриттів, або фактів, що передбачаються і відкриваються конкуруючою програмою» [4, с. 219-220].

Навіть неглибокий аналіз розвитку юридичних наук дозволяє зробити висновок про їх нелінійний розвиток, згадаємо хоча б так звані «рабовласницьке право», «феодалне право». Властива юридичним наукам певна «спадковість» – нагадаємо римське право, окремі елементи якого діють і сьогодні. Однак юридичним наукам більшою мірою притаманні «злети і падіння», боротьба різних концепцій. Наприклад, у Німеччині в другій половині ХХ ст. на зміну нормативізму прийшло природне право розуміння; в Європі, більшість держав якої належить до романо-германської правової сім'ї, запроваджується прецедентне право. І це не просто зміни – це революції у сфері юриспруденції, наслідком яких стало визнання людини найвищою цінністю, превалювання права над законом.

Висновки. Отже, в Україні, якщо взяти за основу загальну теорію держави і права, методологію правознавства, більшість галузевих наук, досі, без перебільшень, діє «радянське право». Однак змінилися соціальні цінності, саме суспільство зазнало суттєвих змін – і форма-

льні приписи не відповідають суспільним відносинам. Тому можна з впевненістю стверджувати, що для вітчизняної юридичної науки настав революційний час – час зміни наукової парадигми (науково-дослідної програми). Хоча наукове співтовариство буде заперечувати прогресивні ідеї, намагаючись всебічно захистити «жорстке ядро» (нормальну науку), але молоді науковці зроблять свою справу.

Бібліографічні посилання

1. Кун Т. Структура наукових революцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://litopys.org.ua/kuhn/kuhn.htm>.
2. Гусев Д.А. История философии. – М., 2004.
3. Скакун О.Ф. Теория государства и права / Пер. з рос. – Х., 2001.
4. Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции // Структура и развитие науки. – М., 1978.

Надійшла до редакції 07.06.2012

Ю.О. Легеза

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.2 + 340.12

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ ЯК ЗМІСТ ЇЇ СУТНОСТІ

Проаналізовано проблеми визначення сутності держави, охарактеризовано методологічні підходи до розуміння функцій держави, зроблено спробу систематизувати теоретико-правові погляди на розуміння функціонального призначення сучасної держави в умовах світових глобалізаційних процесів.

Ключові слова: *держава, сутність, функції держави*

Анализируются проблемы определения сущности государства, характеризуются методологические подходы к пониманию функций государства, систематизируются теоретико-правовые взгляды на понимание функционального предназначения современного государства в условиях мировых глобализационных процессов.

Ключевые слова: *государство, сущность, функции государства.*

In the article the author analyses the definitions of state, characterizes the definitions of the state's functions, systems the theoretical-law understanding of the functions' of modern state in the conditions in the global process of the world.

Keywords: *state, determination, the state's functions.*

Постановка проблеми. Процес реформування української держави обумовлює необхідність поглибленого вивчення існуючих у сучасному світі державних реалій, які досі не отримали комплексної те-